כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו

א.

מובא בגמרא במסכת ברכות[1]:

> אמר רבי יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר 'ידיכם דמים מלאו'.

דין זה של רבי יוחנן מצורף לפי הרמב"ם לדין קדום יותר.

מובא במשנה[2]:

> הכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר (=אם שמשו לעבודת כוכבים לא ישמשו עוד בירושלים – רש"י) שנאמר 'אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם'. הרי אלו כבעלי מומין חולקין ואוכלין ולא מקריבין.

הרמב"ם[3] הרחיב את הפסול שבמשנה אף לנשיאת כפיים וכתב יחד את שני הדינים הנ"ל ביחד בזו הלשון[4]:

> העבירה (=שהיא אחת מהדברים המונעים נשיאת כפיים[5]) כיצד כהן שהרג את הנפש (אפילו בשגגה – לפי גירסת הבית יוסף[6]) אף על פי שעשה תשובה לא ישא את כפיו שנאמר 'ידיכם דמים מלאו' וכתיב 'ובפרישכם כפיכם וגומר'. וכהן

---

[1] לב ע"ב.

[2] מנחות קט ע"א.

[3] וכן מובא בתוספות שם ד"ה "לא" בשם ספר הזהיר.

[4] הל' נשיאת כפיים פט"ו ה"ג.

[5] על פי הלכה א' שם.

[6] הבית יוסף (או"ח סי' קכ"ח ד"ה "כהן שהרג את הנפש") הביא בשם הרמב"ם שאפילו אם הרג בשוגג נפסל הכהן מלשאת את כפיו, אמנם הפרי מגדים (או"ח קכ"ח, אשל אברהם ס"ק נ"א) העיר שלבית יוסף הייתה גירסה אחרת משלנו ברמב"ם.. בכל אופן אף לפי גירסת הבית יוסף (וכמותה מצוי במהדורת הרמב"ם של הרב קאפח זצ"ל ושל ישיבת ההסדר "אור וישועה") ישנו חילוק בכך שהרוצח באונס לא נפסל לנשיאת כפיים ואילו העובד עבודה זרה באונס כן נפסל מנשיאת כפיים וכן פסק הפרי חדש וכתב (שם על סעיף ל"ה) "אבל אם אנסוהו להרוג ישא את כפיו". בשער הציון (ס"ק צ"ט) תמה על מקורו של הפרי חדש לחלק בין אונס לשוגג ולדברינו מקורו הוא בגירסת הבית יוסף ברמב"ם. לטעם החילוק נתייחס בעז"ה בהמשך דברינו.

שעבד כוכבים בין באונס בין בשגגה אף על פי שעשה תשובה אינו נושא כפיו לעולם שנאמר 'אך לא יעלו כהני הבמות וגומר' וברכה כעבודה היא שנאמר 'לשרתו ולברך בשמו' וכן כהן שהמיר לעכו"ם[7] אף על פי שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם ושאר העבירות אין מונעין.

מלשון הרמב"ם משמע שישנו הבדל בין כהן שהרצח לבין כהן שעבד עבודה זרה ביחס למניעה מלשאת את כפיו. הכהן שרצח נמנע ממנו מלשאת את כפיו רק אם רצח במזיד (או גם בשגגה לפי גירסת הבית יוסף) אך בכל אופן אינו נפסל אם רצח באונס, ואילו הכהן שעבד עבודה זרה נפסל אף אם עבד באונס ויש לעמוד על מהות ההבדל.

דבר נוסף אותו יש לברר ברמב"ם הוא מדוע חזרה בתשובה לא מכשירה את הכהן מחדש לישא את כפיו.

דין זה אכן מצוי במחלוקת והביאו בעלי התוספות את תשובת רש"י בזו הלשון[8]:

ורש"י פירש דכשר (=כהן שהמיר דתו וחזר בתשובה) וזה לשונו הרי אלו כבעלי מומין כו' מהכא נפקא לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידיו (=כרגע ואין הפסול ממשיך אם נתרפא) כדאמרינן במגילה מפני שהעם מסתכלין בו[9].

---

[7] ברור שהמינוח "המיר לעכו"ם" אין משמעותו עבד עבודה זרה שכן על חטא זה דיבר הרמב"ם במקטע הקודם. על כן ביאר הבית יוסף (בבדק הבית או"ח סי' קכ"ח) וכתב: "מיהו הני מילי כשהמיר לעבודת גילולים ולא עבדה שאם עבדה אפילו באונס כתב הרמב"ם ז"ל שלא ישא את כפיו אף על פי שעשה תשובה ומשמע מדבריו שאפילו לא המיר כיון שעבדה ופסול מדפלגינהו בתרתי ולישניה דייק שכתב גבי כהן שהמיר אף על פי שחזר בו ולא כתב ושב בתשובה כמו גבי כהן שעבד עבודת גילולים וק"ל".

המגן אברהם (שם ס"ק נ"ד) ביאר שהמינוח "המיר לעכו"ם" מתייחס לממיר עצמו לדת הישמעאלים שאינם עובדים עבודה זרה (ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"א ה"ז) והמילה "עכו"ם" נכתבה רק מפחד הצנזורה. בעז"ה בהמשך דברינו נתייחס למחלוקת זו שבין הבית יוסף למגן אברהם.

[8] מנחות קט ע"א ד"ה "לא".

[9] הב"ח (או"ח קכ"ח ד"ה "כהן שהרג את הנפש") ביאר שהרמב"ם דייק מלשון רבי יוחנן "כל כהן שהרג את הנפש" שדבריו באו לרבות הן שוגג והן אם חזר בתשובה (ומתאים הדבר לגירסת הבית יוסף). כן דייק הב"ח מלשון הפסוק (ישעיה א', ט"ו) "גם כי תרבו תפילה אינני שומע ידיכם דמים מלאו" כי החזרה בתשובה והרבית התפילה לפניו יתברך לא יועילו לנקות את הידיים מהדם. דיוקים אלו אינם פוטרים אותנו מלעמוד על סברתו של הרמב"ם אלא רק מעלים את השאלה לעבר רבי יוחנן מהי סברתו למנוע מנשיאת כפיים אף את הכהן שהרג בשוגג ואף את החוזר בתשובה וכן איך ביאר רבי יוחנן את ההשוואה למומים.

מחלוקת נוספת עם הרמב"ם מצאנו בראבי"ה וברבינו שמחה[10] שחלקו על הרמב"ם לאור דברי התלמוד הירושלמי וזו לשונו[11]:

> שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו אמר הקב"ה ומי מברכך לא אני מברכך שנאמר 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'.

הרי שרואים אנו מהירושלמי שכהן ששופך דמים כן ראוי לברכה ולכאורה עומד הדבר בניגוד לדברי רבי יוחנן בתלמוד הבבלי. על כן ביארו הראשונים הנ"ל כי רק כשעומד במרדו הכהן פסול לנשיאת כפיים ועל כך דיבר רבי יוחנן, אך כשרק בעבר שפך דמים וכבר חזר בתשובה הרי הוא כשר לנשיאת כפיים ועל כך דיבר התלמוד הירושלמי.

בעניות דעתי ביאור הראשונים הנ"ל בירושלמי צריך עיון שכן אדרבא – לשון הירושלמי "מגלה עריות ושופך דמים" נראה שמתייחסת להווה יותר מאשר דברי רבי יוחנן "שהרג את הנפש". על כן יש עדיין ליישב את הבבלי והרמב"ם שפסק כמותו עם הירושלמי.

הבית יוסף[12] ביאר שהרמב"ם סבור שהירושלמי מדבר על רינון שהכהן שפך דמים ואין הכהן נפסל בכך אלא בידיעה ברורה שעליה דיבר רבי יוחנן.

אף ביאור הבית יוסף בעניות דעתי קשה בפשט הירושלמי:

ההכשר של הכהן נובע לפי דבריו של הבית יוסף בגלל חוסר הידיעה של חטא רצח שביצע הכהן, בעוד שהירושלמי ביאר שההכשר נובע מכך שהקב"ה הוא המברך ולא הכהן, ומשמע אם כן שאף בידיעה ודאית שרצח עדיין כשר הכהן.

לכאורה ניתן בפשטות לומר שישנה מחלוקת בין התלמודים והרמב"ם פסק כתלמוד הבבלי, וכך אכן יישב את הרמב"ם בעל ערוך השלחן[13]. שמא ניתן לומר שכבר האור זרוע[14] שביאר את הירושלמי כרבו הראבי"ה הבין שלפי הרמב"ם ישנה מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, שכן בכדי לחזק את יישובו לסתירה בין התלמודים אמר שעדיף שלא לומר שישנה מחלוקת בין התלמוד הבבלי והירושלמי. אם כן ניתן לומר שהאור זרוע רמז שהדעה החולקת (שבין היתר נמצא בה גם הרמב"ם) ופוסלת אף את החוזר בתשובה סוברת שישנה מחלוקת בין התלמודים.

---

[10] המובאים בהגהות מיימוניות על הרמב"ם שם.

[11] גיטין פ"ה ה"ט.

[12] או"ח סי' קכ"ח ד"ה "כהן שהרג את הנפש".

[13] או"ח קכ"ח, נ"ב.

[14] סי' קי"ב.

להבנה זו יש לומר כי פסיקת הרמב"ם את דברי הירושלמי להלכה[15] היא חלקית ואין היא מקבלת את כל דוגמאות הירושלמי הכוללות גם שפיכות דמים, אלא מקבלת היא את דבריו רק לשאר העבירות שאינן פוסלות.

נקודה שכן קשה להבנה זו (מעבר לקושי בהצבת מחלוקת בין סתימת הירושלמי לבין דברי רבי יוחנן מרא דתלמוד הירושלמי שהובאו ללא חולק) היא מדוע בכל שאר העבירות הרמה הרוחנית של הכהן אינה פוסלת את הברכה מטעם שהברכה היא מהקב"ה כדברי הירושלמי, ואילו בשפיכות דמים ובעבודה זרה רמתו הרוחנית של הכהן כן מונעת את נשיאת הכפיים.

ב.

בעניות דעתי ניתן לבאר את הרמב"ם בדרך שתיישב את הירושלמי עם הבבלי. זאת על ידי מציאת הטעם בחילוק שבין הרוצח באונס שלא נפסל לנשיאת כפיים, לבין עובד העבודה הזרה באונס שכן נפסל לנשיאת כפיים על פי הרמב"ם.

בגמרא במסכת מנחות[16] מובאת מחלוקת בין רב נחמן לרב ששת בדין כהן שעבד עבודה זרה בשגגה ואחר כך הקריב קרבן במקדש, האם קרבנו עולה לריח ניחוח או לא.

הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פסק לחומרא כרב ששת[17] וזו לשונו[18]:

> כל כהן שעבד עבודה זרה בין במזיד בין בשוגג אף על פי שחזר בתשובה הרי זה לא ישמש במקדש לעולם שנאמר 'ולא יגשו אלי לכהן לי' ... עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח.

בניגוד לכהן שעבד עבודה זרה, לא מצאנו בתלמוד[19] פסול בקרבן שהקריב כהן שהרג את הנפש. אדרבא! מצאנו אצל כהן שהרג נפש בשגגה כי עבודתו במזבח היא זו שגורמת

---

[15] הל' נשיאת כפיים פט"ו ה"ז ועיין שם בכסף משנה.

[16] קט ע"א – קט ע"ב.

[17] אף רב נחמן לא חלק על עצם הקביעה שחטא עבודה זרה של הכהן גורם שקרבנות הכהן שיוקרבו במקדש יפסלו, אלא שטוען הוא שהדבר קיים רק בחטא במזיד ולא בשוגג. באם נאמר שאף לגבי חטא עבודה זרה במזיד לא יודה רב נחמן לרב ששת הרי שהיינו מצפים שרב נחמן יאמר שאין דיון על היחס בין שוגג למזיד שכן הדיון היה אמור להיות לפיכך על עצם פסילת ריח הניחוח מהקרבן.

[18] פ"ט הי"ג.

שהמזבח יקלוט אותו ויצילו מגואל הדם[20] ופסק הרמב"ם גמרא זו להלכה[21], ומשמע אם כן שעבודתו כשרה. כן כתבו במפורש בעלי התוספות[22] שכהן שהרג את הנפש איננו מחלל את עבודת המקדש.

הרמב"ם בהביאו את פסול הכהן שעבד עבודה זרה בנשיאת כפיים כתב:

> וברכה כעבודה היא שנאמר 'לשרתו ולברך בשמו'.

מסתבר אם כן לומר ברמב"ם[23] שכשם שבקרבן אין הרוצח פוגם את הקרבן, כל שכן שאין הרוצח פוגם את ברכת הכהנים. אף על פי כן בא רבי יוחנן ולימד שהדבר אינו ראוי וממילא חל איסור על הכהן לישא את כפיו שכן על ידיו נאמר "ידיכם דמים מלאו".

לעומת זאת כשם שלעניין הקרבת קרבנות נאמר על הכהן שעבד עבודה זרה שהוא כבעל מום ופוגם את העבודה, כך גם בנשיאת הכפיים ישנו פגם בברכה עצמה אם יברך אותה כהן שעבד עבודה זרה.

נראה שחילוק זה שחילקנו ברמב"ם בין כהן שהרג את הנפש לבין כהן שעבד עבודה זרה, מצוי במפורש בדברי האור זרוע וזו לשונו[24]:

> ואינו דומה לעושה שירות לעבודה זרה שנעשה כבעל מום דהתם גלי קרא אצל עבודה זרה אבל לעניין רציחה ושאר עבירות לא מצינו שנעשה כהן בעל מום. וראיה לדבר דאמר בברכות כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר 'ובפרישכם כפיכם' (=ולא מטעם המום).

טענת הנביא "ידיכם דמים מלאו" באה בפשטות כטענה על השותפים לחטא הרצח ולא על הרוצחים באונס שההתייחסות אליהם היא בעיקר ביחס לחילול ה' ולא לרצח שרצחו[25].

---

[19] ההדגשה "בתלמוד" נובעת מכך שבזוהר הקדוש כן מצאנו פסול שכזה וזו לשונו (זוהר פנחס ריד ע"א): "תא חזי כל כהן דקטיל נפש פסיל ליה כהונתיה לעלמין דהא ודאי פסיל ההוא דרגא דיליה לגביה". הגאון הרב ראובן מרגליות זצ"ל (שערי זוהר ברכות לב ע"ב) הביא מספר יישובים שניתנו איך ליישב את הזוהר עם ההלכה הפשוטה שהרצח שרצח הכהן אינו פוגם את הקרבנות שיקריב.

[20] ראה מכות יב ע"א.

[21] הל' רוצח פ"ה הי"ג.

[22] סנהדרין לה ע"ב ד"ה "שנאמר".

[23] ההדגשה "ברמב"ם" נובעת מכך שבתוספות הנ"ל התלבטו בשאלה זו אך ההשוואה לעבודה ברורה בלשון הרמב"ם.

[24] סי' קי"ב.

[25] ראה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד.

אשר על כן הבין הרמב"ם כי דיבוק הדם בכהן הרוצח המונע ממנו להוריד את דבר ה' בעולם איננו קיים כשרצח בהיותו אנוס (או אף בשוגג לגירסה המצויה ברוב הספרים).
רצח הבא בשותפות של הכהן משאיר את רישומו על ידי הכהן שעשו את הרצח בניגוד לשאר העבירות המשאירות את רישומן רק על נשמת החוטא. בטעם הדבר ניתן לומר כי בחטא זה את השלכותיו אין להשיב בניגוד לחטאים אחרים שניתן מכאן והלאה לשנות את דרכו[26].
עצם העובדה כי הידיים פעלו על מנת לרצוח מרחיקות אותן מהזכות לפרוש את עצמן ולהוריד את ברכת השלום.
אשר על כן החזרה בתשובה שמתקנת את נשמת האדם אך לא משנה את המציאות שהידיים הללו רצחו, אין היא מתירה שוב לכהן לישא את כפיו לפי הרמב"ם.
בניגוד לדברי הנביא הנוקבים שמסתבר שהתייחסו רק לשותף מלא ברצח, הרי שהביטוי "כהני הבמות" מתייחס בפשטות לכל כהן ששירת בבמות. על כן החמיר רב ששת וטען שמדובר אף בשוגג שכן חל על הכהן שם של "כהן במות" ועבודתו פסולה.
לא בכדי בהלכות נשיאת כפיים המשיך הרמב"ם באותה המגמה והחמיר אף באנוס (דבר שלא מצאנו לעניין עבודה במקדש שכן רב ששת החמיר רק בשוגג ומשמע שאנוס כן כשר לקרבנות).
אמנם לכאורה תמוה הדבר, שכן למרות ביאורנו למינוח "כהני הבמות" הכולל אף את העובד עבודה זרה באונס אך בכל אופן את הפסול של נשיאת הכפיים למד הרמב"ם

---

[26] אמנם חז"ל נתנו לנו לכאורה דוגמא נוספת שכזו במשנה במסכת חגיגה (ט ע"א) "איזהו מעוות שאינו יכול להתקן זה הבא על הערווה והוליד ממנה ממזר" ובכל זאת רק על חטא הרצח נאמר שדבק הוא לבלי סור מהחוטא. אף על פי כן נראה שאין קושי בדבר: התוספות שם (בד"ה "זה") ביארו שלחטא זה אין ביכולת החוטא לטשטש את פרסום החטא בניגוד לרוצח ולכך התכוונה המשנה. נוסיף ונאמר לאור התוספות שאין קשר בין ההולדה של הממזר לחטא שכן אף אם לא היה נולד הממזר לא היתה מתעמעמת חומרת החטא, וההולדה רק מפרסמת את החטא ללא היכולת למחקו. רק ברצח מגולם בהגדרת החטא חוסר היכולת לתקן ושמא על כך נאמר רק עליו שתשובה לא מנקה את גוף החוטא אלא רק את נשמתו.

מההשוואה לעבודת הקרבנות וכיצד יהיה דין נשיאת הכפיים חמור מן ההקרבה של הקרבנות[27]?

בכדי ליישב זאת ניתן לראות את ההבדל בלימוד המקור לפסול עובד העבודה הזרה.

במשנה במנחות הובא הפסוק מספר מלכים[28]:

> אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים.

לעומת זאת בגמרא הובא פסוק מספר יחזקאל[29]:

> יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם והיו לבית ישראל למכשול עון על כן נשאתי את ידי עליהם נאום ה' אלהים ונשאו עונם ולא יגשו אלי לכהן לי.

הפסוק הראשון מתייחס לעצם העובדה שהכהנים עבדו בבמות וממילא כולל הדבר אף עבודה באונס. אמנם הפסוק השני מתייחס לשותפות של הכהנים בחטא, ועל כן אין הוא מתייחס לעבודה זרה באונס. הגמרא צימצמה את חלות הפסול של "כהני הבמות" רק למקום בו הכהן היה שותף לחטא. זאת כיון שבעבודת הקרבנות הכהן הוא שפועל את העבודה, ובשביל לפוסלו היה צריך שיפעל בעצמו לעבודה זרה. על כן נפסל הוא לעבודה רק אם עבד בעצמו ולא כאנוס.

אמנם בברכת כהנים ששם הכהן פסיבי והקב"ה הוא המברך, שם חלות "כהני הבמות" יכולה לחול אף אם עבד עבודה זרה באופן פסיבי דהיינו באונס. לא בכדי בהלכות נשיאת כפיים ציטט הרמב"ם את הפסוק מספר מלכים ובהלכות ביאת המקדש את הפסוק מספר יחזקאל.

מסתבר אם כן, כי אף בנשיאת כפיים נפגמת הברכה עצמה מעצם העובדה שהכהן עבד עבודה זרה כמו בקרבן. על כן, לפי הרמב"ם לא תועיל חזרה בתשובה היכולה רק לרוממו רוחנית בגברא אך לא להכשירו מחדש כחפצא.

נראה שההבנה שחטא עבודה זרה פוגם בחפצא של הברכה ואילו הרצח פוגם רק בכהן עצמו ולא בברכה, מדוייקת מלשון הרמב"ם. ביחס לכהן שרצח השתמש הרמב"ם רק במושג "נשיאת כפיים" והדגיש את הפגם בידיים של הכהן עצמו וכתב:

---

[27] אכן בשו"ת חכם צבי (סי' י"ג) ביאר שאף כהן שעבד עבודה זרה באונס פסול לעבודת הקרבנות. אמנם בעניות דעתי הדגשת הרמב"ם בהלכות נשיאת כפיים "בין באונס בין בשגגה" לעומת הניסוח בהלכות ביאת המקדש "בין במזיד בין בשוגג" מראה על החמרה בנשיאת כפיים שלא קיימת בהקרבת הקרבנות.

[28] מל"ב כ"ג, ט'.

[29] מ"ד, י"ב – י"ג.

לא ישא את כפיו שאמר 'ידיכם דמים מלאו' וכתיב 'ובפרישכם כפיכם'.

לעומת זאת בביאור טעם פסול הכהן שעבד עבודה זרה לישא את כפיו כתב הרמב"ם:

וברכה כעבודה שאמר 'לשרתו ולברך בשמו'.

פה רואים אנו התייחסות לברכה עצמה ולא בכדי הובאה גם הלשון "ברכה" המתייחסת לברכה עצמה ולא לפעולת הכהן[30].

הרמב"ם אם כן בניגוד לרש"י לא פירש את ההשוואה של הכהן שעבד עבודה זרה לדין בעל מום לענין היכולת לתקן כיכולת להתרפא, אלא לענין הפסול בחפצא של העבודה והברכה שחל בגין הקישור לעבודה זרה.

ג.

לאור דברינו יש לבאר על פי הרמב"ם איך התלמוד הבבלי והירושלמי אינם חלוקים ביניהם.

הירושלמי הביא שתי דוגמאות לחטאים שאינם פוגמים את הברכה:

שלא תאמר איש פלוני מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו.

לא בכדי השמיט הירושלמי את העבירה השלישית שיש עליה את הדין "יהרג ואל יעבור" שזו העבודה הזרה[31].

באם הציבור יודע כי הכהן המסוים שרוצה לברכם שפך דמים על הציבור למנוע זאת ממנו. אמנם אם אדם יודע רק הוא שהכהן המסוים שפך דמים ואין ביכולתו למנוע ממנו לשאת את כפיו, אל יחשוש לטיב הברכה שכן החטא הוא על הכהן אך אין הדבר פוגם בברכה עצמה ממש כבגילוי עריות.

שונה הדבר בכהן שחטא בעבודה זרה ששם אם אין ביכולתו של האדם למנוע את הכהן לשאת את כפיו, על האדם לדעת שאין הברכה חלה על ידי כהן זה ובאם זהו כהן יחידי לא יתכוין להתברך בברכתו.

---

[30] ראה בדברינו בפרק "ברכת כהנים תפילה ועבודה" שהראינו ברמב"ם את החילוק בין המושג "נשיאת כפיים" המתייחס לפעולת הכהן כגברא, לבין המושג "ברכת כהנים" המתייחס לברכה עצמה כחפצא.

[31] ראה סנהדרין עד ע"א.

להבנה זו ששפיכות דמים אינה פוסלת את הברכה בחפצא אלא רק אוסרת על הגברא לישא את כפיו, יסכים גם התלמוד הבבלי שהכשיר את עבודת הקרבנות של הכהן שרצח ורק אסר על הגברא לישא את כפיו כדברי רבי יוחנן.

לאור דברינו שהפסול של הכהן שעבד עבודה זרה נובע מעצם העובדה שעבודה זרה נעבדה על ידו ולא בגלל החטא כגברא, ניתן לבאר את החילוק שבין הכהן שהמיר לעכו"ם לבין הכהן שעבד כוכבים:

העובד כוכבים נפסל לנשיאת כפיים אף אם עבד בשוגג ובאונס, שכן דיבוקו לעבודה זרה וחלות שם "כהני הבמות" חלים בעצם העבודה שעבד. אמנם הממיר עצמו לעבודה זרה ועוד לא עבדה[32] הרי שאין לו פסול בחפצא אלא רק בגברא ועל כן לא יפסל באונס. כיון שבחטא זה עדיין לא עשה כל מעשה (בניגוד לרצח בשגגה ששם המעשה נתבצע במלואו למרות חוסר הזדון), על כן כל מהות ההמרה היא רק במטרת עזיבת הדת ולפיכך פה לא החמיר הרמב"ם אף בשוגג אלא רק במזיד.

לפי דברינו מובן מדוע הרמב"ם לא הביא את ההיקש בין ברכת כהנים לעבודת המקדש לעניין ממיר עצמו לעבודה זרה, וכן מדוע לא הביא הרמב"ם את הממיר עצמו לעבודה זרה שלא עבד עדיין את עבודתה בהלכות ביאת המקדש לענין פסול הקרבן[33]. דינו של הממיר

---

[32] כדיוק הבית יוסף.

[33] הבאת הרמב"ם בפוסלי הקרבן את המודה בעבודה זרה ומקבלה עליו כאלוה אינה סותרת את דברינו, שכן הרמב"ם הכליל חטא זה בתוך הגדרת העבודה הזרה עצמה (ראה הל' ביאת המקדש פ"ט הל' י"ג – י"ד). חטאו של הממיר עצמו נראה בעניות דעתי שמדובר בעזיבת דת האמת במוכנות להצטרף לדת העבודה הזרה לאמונתה ולנימוסיה אך עדיין לא עשה זאת. כן בענ"ד ניתן לדייק את היחס בין עובד עבודה זרה לבין מומר לעבודה זרה מלשון הרמב"ם בהל' ע"ז (פ"ב הל' ה') שחילק ופסק שישראל שעבד עבודה זרה או המאמין בה (שם הל' ד') הרי הוא כעובד ע"ז גמור, ואילו המומר לע"ז ועוד לא עבד בינתיים רק ניתק עצמו מהתורה עיי"ש ואין צורך לפי דברינו לומר שישנה שם כפילות במושגים כדברי הכסף משנה.

הגדרה זו נראית גם על ידי השוואה לפן החיובי דהיינו גוי המתקרב ליהדות. בגמרא ביבמות (מז ע"א) מובא בירור לרוצה להתגייר ובו נשאל על סיבת רצונו להתחבר לכלל ישראל ומיידעים אותו במקצת מצוות. הרמב"ם בהביאו הלכה זו (הל' איסורי ביאה פי"ד הל' א' – ב' ועיין שם במגיד משנה) הוסיף לאחר בירור רצון החיבור לעם גם את הצורך להודיע את הבא להתגייר את יסודות האמונה (שמעבר להיות האמונה מצווה בפני עצמה לפי הרמב"ם מהווה היא גם תשתית והכנה לקבלת כל המצוות – ראה בדברי הרמב"ן בהשגתו לספר המצוות מ"ע א'). הרי לנו שהרצון להמרה לעם ישראל איננה כוללת עדיין את בירור יסודות האמונה וכל שכן את קיום המצוות שבאים כשלב שני, וכן משמע כדברינו ברמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ט ועיין שם בכסף משנה).

עצמו לעבודה זרה שלא עבד עדיין עבודה זרה בפועל, דומה יותר לרוצח שהפגם אצל שניהם הוא רק בגברא ללא פגם בברכה או בקרבן כחפצא[34].

ד.

נראה שדברינו הקודמים יכולים ליישב קושיא של ערוך השלחן שהקשה על דברי הבית יוסף.

כתב הבית יוסף[35]:

> ונראה דעד כאן לא פליגי אלא בהמיר לרצונו דומיא דכהנים ששמשו בבית חוניו אבל היכא שאנסו אפילו לדעת הרמב"ם וספר הזהיר נושא את כפיו דההוא לא מקרי מומר אלא אנוס.

הרב יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל בערוך השלחן כתב על כך[36]:

בדברינו סרה מעל הרמב"ם השגת הראב"ד בהלכות תשובה שהבין שהמומר כבר מאמין באמונת הגויים, ועל כן השיג מדוע הרמב"ם לא הגדיר את המומר כמין. לאור דברינו מיושב הדבר שכן המומר עדיין אינו בגדר מין המאמין באלוהיהם.

חילוק שכזה כפי שחילקנו נראה שניתן לו מקור נוסף. שופר שנעשה מבהמת גוי שהייתה שייכת לעבודה זרה שנתבטלה על ידי הגוי כשר ואילו שופר שנעשה מבהמה שהוקרבה לעבודה זרה לא יועיל ביטול העבודה הזרה על ידי הגוי בשביל להכשיר את השופר (עיין רמב"ם הל' עכו"ם פ"ח ה"ט וראה תוספות חולין פט ע"א סוף ד"ה "והתניא" ובשו"ע או"ח סי' תקפ"ו, ג' – ד). הרי לנו שהקירבה לעבודה זרה פוסלת רק מצד שהגברא ייעד את הבהמה לעבודה זרה ועל כן יש לבעלי הבהמה הגויים יכולת בביטולם את העבודה הזרה להכשיר את השופר, ואילו לאחר שנעבדה הבהמה נוצר גם פסול בחפצא וכבר לא יועיל הביטול להכשיר את השופר.

[34] בדברינו אלה ניתן לומר שהכתוב ברמב"ם "שהמיר לעכו"ם" הכוונה דווקא המרה לעבודה זרה כהבנת הבית יוסף ולא לדת הישמעאלים כהבנת המגן אברהם שהובא לעיל שטען שהייתה פה צנזורה. אכן בכתבי יד מדוייקים (ראה במהדורת הרב קאפח זצ"ל ובמהדורת ישיבת ההסדר "אור וישועה") לא מצאנו פה הוראה על תיקון צנזורה. לפיכך ניתן לומר בענ"ד שהחוזר בתשובה מהמרה לאיסלם יכול לישא את כפיו אף לפי הרמב"ם בניגוד למשתמע מתשובת החכם צבי (סי' י"ג). אף הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' צ"ב) שטען שעל דרישה להתאסלם יש להיהרג ולא לעבור, הדגיש שהבעיה היא לא מצד עבודה זרה וגרורותיה אלא מצד של עזיבת התורה והאמונה שיבואו בעקבות ההמרה לאיסלם.

[35] או"ח ד"ה "ולענין הלכה נראה לי שיש לסמוך".

[36] שם סעיף נ"ב.

> ותימה נהי דלא פסק כהרמב"ם אבל איך כתב לדברי הכל מותר והא הרמב"ם אוסר ובבדק הבית נדחק בזה[37].

לדברינו מובנים דברי הבית יוסף:

בניגוד לעובד עבודה זרה שיש לו פסול בחפצא של העבודה מעצם חלות שם העבודה הזרה ששרתה עליו, הרי שלמומר לעבודה זרה יש רק פגם בגברא. על כן לא כתב הרמב"ם אצל המומר לעבודה זרה את המילים "בין באונס בין בשגגה", כפי שכן כתב אצל פסול הכהן שעבד עבודה זרה. יסוד זה המדוייק מלשון הרמב"ם כפי שהובא בבדק הבית אין בו כל דוחק לפי דברינו.

נמצאנו למדים שפסול בברכה עצמה המורידה את גילוי ה' לעולם, חל רק בעבירה המכחישה את מציאות ה' בעולם דהיינו עבודה זרה או רצון לעובדה.

כל שאר העבירות (כולל רצח) הינן רק דין ברמתו הרוחנית של הגברא, ואינן אמורות למנוע את הכהן מלקיים את מצוות נשיאת הכפיים כדברי הרמב"ם[38]:

> לפי שזו מצוות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפיים ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצוות.

אמנם בא רבי יוחנן וחידש שבשפיכות דמים כיון שהנביא חידש שטומאת הרצח חלה על הידיים עצמן שבהן אמורה להתקיים הברכה, אל לו לכהן עצמו כגברא לשאת בידיים אלו ששפכו דם את הברכת בה ה' שופת שלום על עמו.

שונה היא הבנת רש"י שהבין שכל העבירות פוגמות בכהן רק בגברא, ואין חילוק ביניהם אלא ברמת החומרא. על כן לשיטתו אצל כל העבירות ניתן לכהן לחזור לכשרותו כשיחזור בתשובה.

---

[37] דברי בדק הבית הובאו לעיל בהערה7.

[38] הל' נשיאת כפיים פט"ו הל' ו'.